

İNSANLIĞIN GENEL TOPLUMU

Jean-Jacques Rousseau

Çeviren: Halil İbrahim ÖZÇİLİNGİR.*

Aşağıda çevirisini sunduğumuz metin –girişi olarak alınabilecek “Bölüm i” ile birlikte-, *Toplum Sözleşmesi*’nin -“Cenevre elyazması”- orijinal taslağının ikinci bölümüdür; yayımlanan son versiyondan çıkarılmıştır. Elyazmasında, köşeli parantez içinde olan pasajların üzeri çizilmiştir. Fakat bu metin genel olarak Rousseau’nun toplum felsefesinin, özel olarak da genel irade kavramının daha açık anlaşılmasını sağlamaktadır; ayrıca uluslararası Rousseau tartışmalarında, ilk taslak olarak dikkate alınmaktadır. Bölümün çevirisi, G. D. H. Cole’un 1992 yılında *Everyman’s Library*’de yayımlanan İngilizce çevirisinden (*The General Society of the Human Race*) yapılmıştır.† Christopher Betts’in, 1999 yılında Oxford University Press’ten çıkan İngilizce metne (*The General Society of the Human Race*) düştüğü dipnotların önemli görünenleri, “(İ.ç.n.)” kısaltmasıyla belli edilmiştir‡; diğer dipnotlar “(ç.n.)” kısaltmasıyla bana aittir. Bu metinle karşılaşmama vesile olduğu için ve gerek metnin çevirisinde gerek de metne dair tartışmalarımızda yaptığı katkılarından dolayı, hocam Doğan GÖÇMEN’e teşekkür ederim.

Bölüm i

Çalışmanın Konusu

Hükümetin ilkeleri ve sivil hukukun kurallarını o kadar çok ünlü yazar tartıştı ki, artık bu konuda halihazırda söylenmemiş yararlı hiçbir şey kalmadı. Ama belki de, eğer toplumsal yapının doğası başlangıçta daha iyi belirlenmiş olsaydı, ona ilişkin daha iyi bir düşünce birliği sağlanabilirdi, belki de toplumsal yapı içinde en iyi ilişkiler çok daha açık kurulmuş olabilirdi. Aşağıda, bunu yapmaya çalıştım. Bu nedenle, konu toplumsal yapının yönetilmesi değil, fakat meydana getirilmesidir. Ben onu eyleyen olarak değil, yaşayan olarak ortaya koyacağım. Onun hareket güdüsünü ve

* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Felsefe Bölümü Tezli Yüksek Lisans öğrencisi.

† Rousseau J.-J., *The Social Contract and the Discourses*, trans.: G. D. H. Cole, Everyman’s Library, New York, 1992, s.: 169-77.

‡ Rousseau J.-J., *Discourse on Political Economy and The Social Contract*, trans.: Christopher Betts, Oxford University Press, New York, 1999, s.: 169-75.

İnsanlığın Genel Toplumu

bileşenlerini tanımlayacağım ve onların her birini kendi yerine yerleştireceğim. Ben makinayı çalışabilir bir duruma getireceğim, benden daha bilge olan diğerleri, onun işleyişini düzenleyebilir.*

Bölüm ii

İnsanlığın Genel Toplumu

Gelin, politik kurumların ortaya çıkmasının ne zaman gerekli olduğunu incelemekle başlayalım.

İnsanın gücü, onun doğal gereksinimleri ve ilkel durumu ile tam anlamıyla orantılıdır, ne var ki bu durum değiştiğinde veya bu ihtiyaçlar arttığında, bu değişiklik ve artış çok küçük bile olsa, türdeşlerinin yardımı onun için kaçınılmaz hale gelir. Sonunda, insanın istekleri doğanın bütününe kapsadığında, tüm insanlığın işbirliği bile onları karşılamaya yetmez. Böylece, bizi günahkar yapan nedenler, aynı zamanda bizi köle yapar; bizi yabancılaştırarak hükmü altına alır. Zayıflık duygumuz, doğamızdan çok hırslı oluşumuzdan kaynaklanır. İhtiyaçlarımız bizi bir araya getirir, fakat aynı zamanda tutkularımız bizi böler, ve türdeşlerimize ne kadar çok düşman olursak, o kadar az onlarsız eyleyebiliriz. Genel toplumun ilk bağları bunlardır; kalplerimizde bastırılmış görünen evrensel yardımseverliğin temelleri öyle atılmıştır ki, aklımız onun gerekliliğini kabul eder ve herkes onun meyvesini, onu yeşertmeden elde etmek ister.† Aslında, insanların doğaları gereği özdeş olmaları burada önemli değildir‡; bu onların kavga etmelerine yol açacağı gibi, onların birleşmelerini de sağlayabilir ve o sıklıkla rekabet ve kıskançlığın tohumlarını da eker iyi anlayış ve uyumun da.

Şeylerin bu yeni düzeninden§ ölçsüz, kuralsız ve tutarsız bir ilişkiler çokluğu doğar. İnsanlar, sürekli olarak bu ilişkileri bozar ve onları değiştirir;

* Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kökeni ve Temeli Üzerine Söylev*'de (bundan sonraki dipnotlarda *Eşitsizlik* olarak kısaltılacak) bu amaca uygun olarak, kelimenin en geniş anlamında bir "insan doğası" incelemesine girişir. Yapmaya çalıştığı şey, insan doğasının bu amaca uygun yapısını kanıtlamaktır (ç.n.).

† "Bu pasaj belli ki, 'evrensel yardımseverlik'in insan psikolojisinin gerekli bir unsuru olarak alındığı düşünceye ve toplum içindeki insanın diğerlerine iyi davranmasının yeterli bir sebebi olmasına bir saldırıdır. Rousseau'nun düşüncesi şöyle görünüyor; eğer biz birbirimize karşı kendiliğinden yardımsever olsaydık, iyi niyet duygusu kaybolurdu" (İ.ç.n.).

‡ "Başka bir deyişle, gerçek şu ki, tüm insanların aynı doğaya sahip olmaları, birlikte yaşayan insanlar arasındaki işbirliği için bir dayanak olarak ('evrensel yardımseverlik'te olduğu gibi) uygunsuzdur: daha sonraki argüman şu olacaktır, sadece toplum sözleşmesi bunun için uygun bir dayanak sağlar" (İ.ç.n.).

§ İnsanın, 'yalıtılmış' halde yaşamaktan, doğru bir şekilde temellendirilmemiş olan bir çeşit "topluluk" içinde yaşama haline geçtiği durum. Bu durumda insanlar bir "toplum"

ve bu ilişkileri düzeltmeyi deneyen herkesin karşısına, bunları tahrip etmeye çalışan yüz kişi çıkar. Ve doğa durumundaki bir insanın nispi varlığı, sürekli değişen binlerce başka ilişkiye bağlıdır; o, hayatının iki anında aynı kişi olarak kalacağından asla emin olamaz. Barış ve mutluluk, onun için bir anlık belirip yok olan şeylerdir; tüm bu kötüleşmelere yol açan değişikliklerin sonucu olan lanetli durumdan başka bir şey kalıcı değildir. Onun hisleri ve düşünceleri, her ne kadar düzen aşkı ve erdem in ince fikirlerine kadar ulaşsa bile, o hiçbir zaman kendi ilkelerinin başarılı uygulamasından emin olamaz; şeylerin durumu, iyiyi ve kötüyü, samimi ya da kötü insanı ayırt etmesine izin vermez.

Böylelikle, eğer insan bu lanetli duruma düşerse, karşılıklı gereksinimlerimizin ortaya çıkarmış olduğu genel toplum, insana etkili bir yardım sunmaz; veya daha çok bu durum, yalnızca, zaten gereğinden fazla güce sahip olan insana yeni güç verirken, zayıf insan kalabalıkta kaybolur, boğulur, ezilir; zayıf halinde sığınacak ve destek göreceği bir yer bulamaz; ve sonunda, ona mutluluk vereceğini beklediği bu aldatıcı birliğin bir kurbanı olarak yok olup gider.*

[İnsanlar, önce gönüllülük temelinde bir araya geldiklerinde, bunu, böyle bir birliğin temel işleviyle hiçbir ilişkisi olmayan güdülerle yaparlar. Herkesin payına düşeni aldığı, ortak mutluluğun amaçları olduğu bir önermeden uzak olarak, birinin iyi talihinin diğerinin kötü talihi olduğu bir durum yaratırlar. Bir kez buna kanaat getirirsek ve bir kez bunu kabul edersek, insanlar, ortak iyiyi amaç edinmek şöyle dursun, sadece ortak iyiden uzaklaştıkları için bir araya gelir; böyle bir durum var olmaya devam etse bile, o zaman bu durumun insanlar için suç ve talihsizliğin kaynağı olduğunu kabul etmemiz gerekir, çünkü herkes sadece kendi çıkarını görür, kendi eğilimlerini izler ve kendi tutkularının sesine kulak verir.]

Böylece, Doğa'nın hoş sesi, bizim için artık şaşmaz bir rehber değildir, ne de ondan aldığımız bağımsızlık arzulanır bir durumdur. Barış ve

oluşturmaz, bu birliktelik daha ziyade bir "topluluk"tur; bu ayrım daha sonra Hegel için de temel oluşturacaktır. Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*'nde (bundan sonraki dipnotlarda *Sözleşme* olarak kısaltılacak) bu ayrımı şu şekilde yapar: "Dağınık yaşayan insanların sayıları ne olursa olsun, birbiri ardınca bir kişinin buyruğu altına girdikleri zaman bence artık ortada bir ulusla başı değil, bir **efendi** ile **köleleri** vardır. Bu, belki bir **topluluk** ama hiçbir zaman **toplum** sayılamaz. Çünkü burada ne kamusal bir yarar vardır, ne de politik bir bütün (Rousseau: 1965: 24; Vurgular bana ait)." Rousseau, bu pasajdan iki paragraf sonra, bu birlikteliğin neden bir toplum oluşturmadığını açıklamaktadır (ç.n.).

* Rousseau, bu paragrafta, liberal "yasalar önünde eşitlik" ilkesine karşı çıkar. Onun için teoride eşit olmak bir gösterge değildir; bu yalnızca, doğa durumunda neredeyse hiçbir etkiye sahip olmayan doğal eşitsizliklerin, ahlaki eşitsizliklere dönüşmesi sonucunu doğurur. Rousseau için önemli olan pratiktir, pratikteki eşitliktir (ç.n.).

masumiyet daha onların tadına bile bakmadan sonsuza dek elimizden kaçmıştır. En eski zamanların yabani insanın düşüncesinin ve duygusunun eriminin ötesinde ve daha sonraki dönemlerin 'aydınlanmış' insanların kavrayışının dışında olan Altın Çağ*'ın mutlu yaşamı, insanlık için var olmuş olamaz. İnsanlar onun tadına varabilecekken, onun bilincinde değillerdi; ve onlar onu anlayabilecek duruma geldiklerinde, onu zaten kaybetmişlerdi.†

Fakat başka bir nokta daha var: eğer bu kusursuz bağımsızlık ve bu kurlsız özgürlük, ilkel masumiyetle birleşik kalsaydı, bu durum en mükemmel yetilerimizin gelişimine daha da zarar veren temel bir kötülük olurdu: Bu durum onları bir bütün olarak kuran parçalar arasındaki bağlantıdan yoksun olurdu. Yeryüzü, aralarında neredeyse hiçbir iletişim olmayan insanlarla kaplı olurdu; biz birbirimizle belirli zamanlarda, hiçbirinde birleşmeden ilişkilinmiş olurduk; her birimiz diğerleri arasında izole edilmiş kalırdı, her birimiz sadece kendini düşünürdü; anlama yetimizin gelişmesi mümkün olmazdı; hiçbir şey hissetmeden yaşamış ve yaşamadan ölmüş olurduk; tüm mutluluğumuz lanetlenmiş halimizin bilincinde olmamaktan oluşurdu; ne kalplerimizde iyilik ne de eylemlerimizde ahlaklılık olurdu ve ruhun en tatlı duygusu olan erdem aşkının tadına varamamış olurduk.‡

['İnsanlık' kelimesinin akla, onu oluşturan bireyler arasında gerçek birliği içermeyen saf bir kolektif fikri getirdiği kesindir. Buna aşağıdaki varsayımı ekleyelim: insanlığı, birleşik bir kişiliğe sahip olan, ona bireysellik veren ve ona bir birlik kazandıran ortak var olma duygusu olan, her parçayı bütünle ilişkisinde nispi olan genel bir amaç uğruna eyleyen olarak düşünelim. Bu ortak duygunun insanlığın duygusu olduğunu ve doğal yasanın, bütün makinenin aktif ilkesi olduğunu kabul edelim. Sonra, insanın kuruluşundan, türdeşleriyle ilişkisinde ne sonuçlar çıktığını gözleyelim. Kabul ettiğimizin tam tersine, toplumun ilerlemesinin, kişisel çıkarları öne çıkarmakla insanın

* Graeco-Roman mitolojisinde, insanın çalışmaya ihtiyacı olmadan, tüm gereksinimlerinin karşılandığı bir zaman (ç.n.).

† Rousseau'nun felsefi çabası, ilkel insanın saflığı ile aydınlanmış insanın mümkün erdemliliğinin bir birlikteliğini temellendirmeyi amaçlar (ç.n.).

‡ Tüm bu paragraf, Rousseau'ya ilişkin Voltaire'in yaratmış olduğu ve bugüne kadar etkisini sürdüren yanlış okumaya bir cevap niteliğinde alınabilir. Voltaire, *Esitsizlik*'i okuduktan sonra Rousseau'ya yazdığı 30 Ağustos 1755 tarihli mektupta, kitabı okuduktan sonra insanın dört ayağı üzerinde yürümek istediğini ve bizi aptal eşeklere çevirmek için bunca akıl emeğinin şimdiye dek hiç harcanmadığını yazar. Fakat Rousseau'nun derdi, hiçbir zaman insanlara doğal duruma dönme çağrısında bulunmak olmamıştır; o ilkel insanın saflığı ile aydınlanmış insanın mümkün erdemliliğinin bir birlikteliğini yeni bir toplum çerçevesinde temellendirmeyi amaçlar ve bu paragraf da bunun en güzel örneğidir (ç.n.).

yüreğinde insanlığı bastırıldığını ve daha uygun bir tabirle, aklın yarası denmesi gereken doğal yasa tasavvurunun, tutkuların erken gelişimi onun tüm algılanımlarını güçsüz kıldığı anda gelişmeye başladığını görürüz. Bu da gösterir ki; doğanın buyurduğu bu sözde toplum sözleşmesi katıksız bir fantezidir, çünkü bu durumda onun şartları hiçbir zaman bilinemez veya uygulanamaz, o zaman insan ya onlardan habersiz olmak veya onları ihlal etmek zorundadır.

Eğer genel toplum, filozofların sistemlerinden başka bir yerde var olsaydı, dediğim gibi, o onu oluşturan tikel varlıkların niteliklerinden farklı niteliği olan, birleşik bir varlık olurdu. Kimyasal bileşiklerin özelliklerinin, onları oluşturan elementlerin herhangi birinin özelliklerini kendilerinde barındırmadıkları gibi. Doğanın tüm insanlara öğreteceği ve onların karşılıklı iletişiminin ilk aracı olacak olan evrensel bir dil olurdu. Bu durumda bir çeşit ortak duyu yetisi* olurdu ki bu, bütün parçaların birbiriyle uyumunu garanti ederdi. Basit bir birleşimde olduğu gibi kamusal iyi veya kötü, bireysel iyilerin veya kötülerin basit bir toplamı olmazdı, fakat onları birleştiren bağlantıda bulunurdu; bu, bu toplamdan daha büyük olurdu; ve kamusal mutluluk, bireysel mutluluğun üzerine kurulmuş olmak şöyle dursun, kendisi mutluluğun kaynağı olurdu.]†

Bağımsızlık durumunda, aklın, kendi çıkarlarımızı göz önünde bulundurduğumuz için, bizi ortak iyiye katkıda bulunmaya götürdüğünü ileri sürmek yanlıştır. Birlik olmak şöyle dursun, özel çıkarlar ve ortak iyi

* *Sensus Communis*: "Tam olarak beyindeki duyarlılık merkezi, fakat daha yaygın olarak beynin kendisi anlamındaki antik bir ifadedir" (İ.ç.n.).

† Rousseau tüm bu paragrafta, *Sözleşme*'de bahsedeceği "genel irade" kavramının, çok yoğun bir özetini verir. Burada kullandığı "kimyasal bileşikler" örneği ise, *Sözleşme*'deki "matematik" örneğini daha anlaşılır kılmaktadır (Rousseau: 1965: 79). Rousseau, geliştirmiş olduğu genel irade kavramından dolayı sıkça eleştirilmiştir, zira *Sözleşme*'de açıkladığı şekliyle genel iradenin anlaşılması büyük güçlükler yaratmaktadır. Oysa kimyasal bir bileşik olarak "su"yu düşündüğümüzde, "hidrojen" ve "oksijen"den oluşmasına karşın, o ne hidrojen ne de oksijendir, fakat aynı zamanda ikisini de içinde barındırır; işte genel irade de böyledir, tek tek yurttaşların iradelerinden oluşmasına, tek tek yurttaşların bireysel iradelerini kapsamasına karşın, hiçbirinin bireysel iradesiyle özdeş değildir. Konuyu, Rousseau'nun *tümeller sorunu*na yaklaşımı açısından da açıklayabiliriz: Rousseau *Eşitsizlik*'in birinci bölümünde, insanların kavramlara ulaşmasını incelerken, tümeller sorununa ilişkin bir tavrı sergiler. Buna göre Rousseau, Aristotelesçi bir düşünceyle; tümel olanın, bireysel olanın içinde olduğunu, insanın bunu keşfettiği anda o tikelin kavramına ulaşabileceğini söyler; nitekim tümeller sorununa bu yaklaşım 18.yy.'da epey yaygındır. Rousseau için, genel irade de bu şekilde meydana gelir. Tıpkı kavramlara ulaşmada olduğu gibi genel irade de, tümel olanın var olan tikelin içinde keşfedilmesidir; Rousseau'nun metinde kullandığı "... onları birleştiren bağlantıda bulunurdu" cümlesi, bunun açık bir ifadesidir (ç.n.).

birbirlerini şeylerin doğal düzeninde dışlarlar. Sosyal yasalar, herkesin başkalarına dayatmaya çok istekli olduğu, ancak kendisinin taşımak istemediği bir boyunduruktur. Bilge insanın yok etmek istediği bağımsız insan “*insanlığa terör ve çatışma getirdiğimi anlıyorum*” der; “*ya ben mutsuz olmak zorundayım ya da diğerlerini mutsuz etmek zorundayım ve benim için benden daha değerli başka birisi yoktur*”.* O, şunu da ekleyebilir; “benim açımdan benim çıkarımı başkalarının çıkarıyla uzlaştırmak yararsızdır; sen bana, toplumsal yasaya uymanın, eğer ben ona diğerleriyle ilişkimde titizlikle uyarsam, diğer tüm başkalarının da benimle ilişkilerinde ona titizlikle uymalarının avantajlarından bahsediyorsun. Fakat bu konuda bana ne güvence verebilirsin? Kendimi, sırtımı daha zayıf insanların sırtına dayamadan, daha güçlü olanların kötülüklerine maruz kalma durumundan daha kötü bir durumda bulabilir miyim? Ya bana herhangi bir adaletsiz girişime karşı garantiler vermek zorundasınız, ya da aksi durumda benim sıram geldiğinde benzer eylemlerden kaçınmamı bekleyemezsiniz. Bana, doğal yasanın bana dayattığı ödevleri terk ederek benim aynı zamanda kendimi onun haklarından da mahrum bıraktığımı ve şiddet içeren eylemlerimin, herhangi birinin bana karşı suç işlemeyi isteyebilmesine tamamen izin vereceğini söylemeniz iyi değildir. Bu durumu tamamen isteyerek kabul ederim çünkü kendimi ölçülü kılmamın bana nasıl bir garanti sunabileceğini göremiyorum. Dahası, zayıflardan elde ettiğim ganimetleri güçlü olanlarla paylaşarak onları kendi tarafıma çekmek bana bağlıdır. Bu şekilde, adaletin yolunu izlediğimden olacağımdan hem daha varlıklı hem de daha güvenli olacağım.” Aydınlanmış ve bağımsız insanın bu şekilde düşüneceğinin kanıtı tam da herhangi bir egemen toplumun, davranışları konusunda kendisinden başka kimseye karşı sorumlu olmamasıdır.

Birisi bu tür argümanlara, ahlaklılığı destekleyen olarak dini işin içine katmadan ve Tanrı iradesini insanların toplumda bir arada durmasına doğrudan müdahale eder yapmadan ikna edici bir şekilde nasıl yanıt verebilir? Fakat bilge insanların ince Tanrı tasavvuru, saf aklın sosyal erdemleri olan O'nun bize empoze ettiği sevecenlik ve kardeşlik yasaları, ki bunlar O'nun bizden beklediği tek tapınma biçimleridir; bütün bunlar yığınlar

* “Bu cümle, Diderot'nun *Ansiklopedi*'deki 'Droit Naturel (Doğal Hak)' maddesindeki pasajlarla birleşir. Söylenen sözler, Diderot'nun hayal ettiği bir insan tiplemesine aittir; ona, tatmin edilmediğinde hayatın bir yük olduğu 'çok şiddetli tutkular tarafından işkence edilir' (kısım III) ve o, hemcinslerine, onlara karşı aynı hakka sahip olmak kaydıyla, kendisini öldürme hakkı vermeye hazırdır. Onu yok edecek olan 'bilge insan' (Rousseau'nun tabiri) –*Ansiklopedi*'deki Doğal Hak maddesinin yazarıdır- 'o bizi yok etmeden önce' şiddetli insana nasıl cevap vereceğini belirler (Bölüm V) (İ.ç.n.).

tarafından asla anlaşılamayacaktır. Yığınlara, kendileri gibi aptal Tanrılar hep veriliyor olacaktır ve yığınlar onlara basit maddi kurbanlar bahsedecek ve binlerce korku verici ve yıkıcı tutkulara kendilerini kaptırarak onları onurlandıracaktır. Eğer felsefe ve yasalar fanatizmin hiddetini dizginlemeseydi ve insanlığın sesi (bu -çev.) Tanrılardan daha güçlü olmasaydı, tüm dünya kana boğulur ve insan türü kısa süre içinde yok olurdu.

Aslında, Yüce Varlık ve doğa yasası kavramları tüm kalplerde içkin olsaydı, onları öğretme zahmetine katlanmak çok lüzumsuz olurdu. Böyle bir şey yapmak, bizi zaten bildiğimiz bir şey hakkında bilgilendirmek olurdu ve bunu yapmak için başvuru yöntem, onları bize unutturmayı amaçlasaydı daha uygun olurdu. Eğer onlar doğuştan gelmiyorsa, o zaman Tanrı'nın bunları vermediği kimseler bunları bilme yükümlülüğünden muaf edilmiş olurdu. Bu amaca uygun özel direktiflerin talep edildiği o anda, tek iyinin kendisinin olduğu kanıtıyla beraber her halkın kendi direktifleri vardı. Bu, uyum ve barıştan çok daha sık olarak katliam ve cinayetle sonuçlandı.

Farklı dinlerin kutsal olana dair emirlerini bir tarafa bırakalım, bu emirlerin suistimal edilmesi sayısız suça yol açtığı gibi, onların kullanılması da bizi Yüce Varlık ve doğa yasaları kavramlarına ulaşmaktan alıkoyar. Teologların, insanlar arasında önyargı yaymaktan başka bir şekilde hiç ele almadığı bir sorunun filozof tarafından incelenmesine bakalım.

Fakat filozof beni, *onun tek tutkusunun tüm insanların mümkün en büyük iyiliği olduğu* konusunda *tek karar yetkisi olan insanlığa* geri gönderecektir. O, bana şunu söyleyecektir; *birey ne kadar bir insan, bir yurttaş, bir uyruk, bir baba ve bir çocuk olması gerektiğini ve ne zaman yaşamaya ne zaman ölmeye uygun olup olmadığını bilmek için genel iradeye danışmalıdır.** “Şunu kabul ediyorum, başvurmam gereken bir kural olduğunu açıkça görebiliyorum” diyecektir bağımsız insanımız, “ama neden bu kurala tabii olmam gerektiğini hala anlamıyorum. Mesele, bana adaletin ne olduğunu öğretme konusu değil; benim adil olmamdaki çıkarımın ne olduğunu gösterme konusudur.”† Aslında hiç kimse *genel iradenin herkesin içinde olduğu, eğer tutkular susarsa bir insanın başka insanlardan ne talep edebileceği ve diğer insanların kendisinden ne talep etme hakkı olduğu konusunda anlama yetisinin akıl yürüten saf bir eylemi olduğu*‡ görüşüne karşı

* “Bu cümle, Diderot’un ‘Droit Naturel’deki açıklamalarının kısmen değiştirilmiş biçimidir” (İ.ç.n.).

† “Şunu kabul ediyorum”la başlayan ve devamındaki cümle: “Bu pasaj, belki de şunun en açık göstergesidir; Rousseau, ‘bağımsız insan’ argümanlarını, Diderot’un *Ansiklopedi*’ye yazdığı maddedeki konunun uygun olmadığını göstermek amacıyla, Diderot’dan daha ileri götürür” (İ.ç.n.).

‡ Diderot’un “genel irade”yi açıklarken kullandığı ifadelerden biri (ç.n.).

çıkmayacaktır. Ama kendisini kendisinden böylece ayırabilecek insan nerededir? Eğer kendini koruma doğanın ilk emriyse, bu şekilde o, insanlığı genel olarak dikkate almaya ve onun kendisine bireysel kuruluşuyla ilişkisini göremediği yükümlülükler dayatmaya zorlanabilir mi? Yukarıda bahsi geçen itirazlar hala sürmüyor mu? Hala bu kişisel çıkarın kendisinin genel iradeye nasıl tabi olmayı talep ettiğini göstermek zorunda değil miyiz?*

Dahası, idelerini bu şekilde genelleştirme yeteneği, en zor ve insan anlığının en son elde edebileceği ereklerden birisi olduğu için, sıradan insanın davranışlarının kurallarını bu tür bir akıl yürütmeden herhangi bir zamanda elde edebilmesi şüphelidir. Eğer genel iradeye tikel bir edim konusunda danışılırsa, iyi niyetli bir insanın ya kuralda ya da onun uygulanmasında hata yapması ve yasaya uyduğunu sanmasına karşın kendi eğilimlerini takip etmesi daha sık olmaz mı? O bu tür hatalardan ne yaparsa korunur? Kendi iç sesini† dinleyecek mi? Fakat bu sesin sadece yargı alışkanlıkları ve toplumun göğsündeki duygular tarafından yasalara uygun olarak şekillendirildiği söylenir; bu nedenle onun yargı alışkanlıklarını ve duyguları kuracağı ileri sürülemez. Bu ayrıca gönlünü, vicdandan daha sesli olan tutkular konusunda, onun zarif sesini boğarak, ayrıcalıklı kılmayı gerekli kılar ve bu bazı filozofları bu sesin olmadığını iddia etmeye götürür. *O yazılı yasaların ilkelerine mi, tüm halkların sosyal edimlerine mi, insanlığın tam da düşmanı olan zımnî sözleşmelere mi başvurmalıdır?‡* O yine de her zaman, ilk zorluğa karşı gelecektir, çünkü tasavvur ettiğimiz idelerimizin düzenini biz aramızda kurduğumuz toplumsal düzenden kazanırız. Biz genel toplumu, tikel toplumumuzun modeline dayalı olarak tasarlarız; küçük cumhuriyetlerin kurulması, bize büyüklerini hayal ettirir ve biz önce yurttaş olduktan sonra ancak gerçekten insan oluruz. Bu söylenenlerden de, insanlık sevgisi dolayısıyla kendi ülkesini sevdiğini söyleyen, tüm insanlığı sevmekle böbürlenip hiçbirini sevmeme hakkının olduğunu sanan sözde kozmopolitanlar hakkında ne düşünmemiz gerektiğini görürüz.

Akıl yürütmenin bu bağlamda bize kanıtladığını olgular da yeterince teyit eder. Doğa yasasının sağlam idelerinin ve tüm insanların ortak

* Rousseau, Diderot'nun "adaletin içeriği" ile "adil olmanın motivasyonu" arasındaki ayrımdayanıldığını düşünür. İnsanlar adaletin içeriğini bilmekle, otomatik olarak adil olmaya çalışmayacaklardır. Sorun onları motive edecek koşulların oluşturulmasıdır. Rousseau, bu ayrımı yapar ve bu ayrımdan dolayı da, insanları sadece adaletin ne olduğu konusunda bilgilendiren değil, aynı zamanda adil olma konusunda motive edebilecek bir toplumsal düzen düşünür (ç.n.).

† Eş deyişle vicdan; bu kelimeyi (yani vicdanı) Rousseau birkaç satır aşağıda zikretmektedir (ç.n.).

‡ Bu cümle, Diderot'nun 'Droit Naturel' maddesinin 8. paragrafından alınmıştır (ç.n.).

kardeşliğinin sahneye geç çıktığını ve dünyada bu ilerlemenin ancak Hristiyanlık ile yeterince genelleştiğini açıkça görmek için birisinin çok eski antik çağa geri gitmesi gerekmiyor. Justinien yasalarında bile, hala eski zamanların birçok şekilde izin verilmiş şiddet eylemleri bulunur, sadece bilinen düşmanlara karşı değil, aynı zamanda İmparatorluğun uyuğu olmayan herkese karşı; böylece Romalıların hümanizmi, kendi hakim oldukları alanın ötesine geçmemiştir.

Aslında, Grotius'un işaret ettiği gibi*, yabancılardan, özellikle barbarlardan çalmaya, onları yağmalamaya ve hırpalamaya, hatta onları köleleştirmeye bile uzun zaman boyunca müsaade edilmesinin uygun olduğuna inanıldı. Yabancılara, onları gücendirmeden haydut ya da korsan olup olmadıklarını sormak bu yüzden mümkün oldu; bu gibi meslekler, (onlar için –çev.) yüz kızartıcı olmak şöyle dursun, onurlu olarak kabul ediliyordu. Haydutlarla savaşan ilk kahramanlar olan Herkül ve Theseus, kendileri de tamamen haydutlar gibi davranabilirlerdi; Yunanlar, sıkça hiçbir zaman savaşmamış halklar arasında yapılanı “barış anlaşması” olarak tanımladı. “Yabancılar” ve “düşmanlar” kelimeleri, uzun bir süre birçok antik çağ halkı arasında eşanlamlı olarak alındı, hatta Latinler arasında bile. Cicero, “hostis enim apud majores nostros dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus” der.† O halde Hobbes'un hatası, bağımsız olan ve sosyalleşmiş insanlar arasında var olan bir savaş durumu kurmuş olması değildir; onun yanıldığı nokta, bu durumun insan türünün doğası olduğunu varsayması ve onu kötülüklerin nedeni olarak görmüş olmasıydı, ki aslında bu kötülüğün etkisidir.‡

Henüz, insanlar arasında doğal ve genel toplum olmamasına, sosyalleşerek mutsuz ve kötü olmalarına, adaletin ve eşitliğin yasalarının, bir ve aynı zamanda doğa durumunda yaşayanlar açısından bir şey ifade

* Savaş ve Barış Hukuku, II. XV. 5. Bu kitabın Türkçe çevirisinde (çev. Seha L. Meray, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s. 137-8.), bu çeviri bir seçki olduğundan, yalnızca savaşmamış halklar arasında yapılanın barış anlaşması olarak tanımlandığı kısım olan I. maddenin bir kısmı mevcuttur; Grotius'tan aktarılan diğer kısımlar ise, başlığın II. maddesinde yer alır (ç.n.; Grotius H., *The Rights of War and Peace*, ed.: Richard Tuck, Liberty Fund, Indianapolis, 2005, s.: 821-23)

† Orijinal metinde Latince'dir: “Bizim şimdi bir yabancı olarak adlandırabileceğimiz bir insan, eski zamanlarda, genellikle bir düşmana tekabül ediyordu” (ç.n.).

‡ Rousseau, *Eşitsizlik*'te Hobbes için, onun doğal hukukun bütün modern tanımlamalarının eksik tarafını çok iyi gördüğünü, fakat kendi tanımlamasından çıkardığı sonuçların, onun da bunu yanlış bir anlamda aldığını gösterdiğini söyler. Buna ek olarak, *Eşitsizlik*'in birden fazla yerinde, Hobbes'un da dahil olduğu sözleşmecî filozofları, doğa durumundan söz açıp toplum durumundan bahsettikleri, doğa durumundaki insana bugünkü insanın niteliklerini yükledikleri için eleştirir (ç.n.).

etmemesine* ve hem de toplumsal durumun gereksinimine konu olmasına rağmen†; bizim için erdem ve mutluluğun olmadığını ve gökyüzünün bizi yoksunluğa karşı çaresiz bıraktığını düşünmemeliyiz. Aksine, kötünün kendisinden, onu iyileştirecek olanı çekip çıkarmaya çalışmalıyız.‡ Eğer mümkünse, genel bir birlik yok ise, yeni birlikler yaratarak onu telafi etmeliyiz. Şiddetli muhatabımızın kendisini, başarımızın yargıcı yapalım. Ona, beraber yaşama sanatının, ortak yaşam geliştikçe başlangıç aşamalarında insanın doğasında yaratmış olduğu kötülükleri kendisinin onarabileceğini gösterelim; ona mutlu olduğuna inandığı bir durumun tüm sefaletini ve sağlam olduğuna inandığı akıl yürütmenin tüm yanlışlığını gösterelim. Ona, şeylerin daha iyi bir kurulumunda, iyi eylemlerin ödülünü, kötü olanların cezasını ve adalet ve mutluluğun uygun birleşmesini gösterelim. Onun aklını yeni bilgiyle aydınlatalım, onun kalbini yeni duygularla ısıtalım; ona varlığını ve mutluluğunu, onları diğer insanlarla paylaşarak çoğaltmayı öğretelim. Eğer coşkunluğum, beni bu girişimde kör etmemişse, şundan kuşku duymam; eğer o güçlü bir ruha ve dürüst bir akla sahipse, insanlığın bu düşmanı sonunda hatalarıyla birlikte nefretinden vazgececektir; onu baştan çıkaran akıl, onu insanlığa geri getirecektir; o doğru anlaşılmalı çıkarını görünen çıkarına tercih etmesini öğrenecektir; o iyi, erdemli ve merhametli olacaktır. Kısacası, azılı bir haydut olmak isteyen bu insan, iyi düzenlenmiş toplumun en sağlam destekçisi olacaktır.§

* Doğa durumunu, bir doğal duygu olan merhamet düzenler (ç.n.; Rousseau: 2010: 123).

† Doğal durumda insan iyi olabilirdi; fakat erdem, ancak toplum durumundaki insanın konusudur (ç.n.).

‡ Rousseau'nun felsefesinin diyalektik niteliği burada bize kendisini belli eder. Bu yöntem, *Eşitsizlik*'in her sayfasında karşımıza çıkmaktadır (ç.n.).

§ Rousseau'ya göre, şiddetli muhatabımız olan bağımsız insanı ikna etmeye çalışmak boşunadır; yapılması gereken, ikna etmek için çabalamaktan ziyade eylemek, göstermektir (ç.n.).